

साईबाबांचे नांव या पुस्तकाला जोडले आहे, परंतु नावाशिवाय, त्याचा या पुस्तकाशी कोणताही संबंध नाही. इतकेच नव्हे तर वाक्सुधेतील प्रतिपाद्य विषय, श्रीसाईमहाराजांनी त्याच्या अनेक भक्तांस वेडोवेडीं निरुपिले गेलेल्या पारमार्थिक तत्वाशी अगदी विसंगत आहेत. लोकांची दिशाभूल करून पुस्तकाला ग्राहक मिळावे या उद्देशाने या अमंगळ ग्रंथाला 'साईवाक्सुधा' हें नांव दिलेले असावे असे आम्हांस वाटते.

वरील विवेचनानंतर उपासनी-पंथाला आमची सहानुभूति असणे शक्य नाही हे उघडच दिसून येईल.

—संपादक

(१)

बापुराव बोरांवके—यांचें मूळ गांव पुण्याजवळील सासवड हे होय. यांचे वडील व मातुःश्री ते लहान असतांना वारळे व नातेवाईकांनी त्यांच्या अज्ञान अवस्थेचा पूर्ण फायदा घेऊन, त्यांची वडिलोपार्जित मिळकत समूळ नाहीशी केली. बापुरावांचे शिक्षण पुण्यास प्रवेशपरीक्षेपर्यंत झाले. वडिलोपार्जित जमीनजुमला नाही व शिक्षण पुरे करण्याची सोय नाही, तेव्हा तिसरा राजमान्य चरितार्थाचा मार्ग नोकरी व त्याचें अवलंबन करण्याचे त्यांच्या मनात आले. या सुमारास शिर्डीस पाटाच पाणी आले व शिर्डीच्या आसपास बरीचशी ऊंसाची लागवड झाली. बापुरावांचे मामा ऊंसाच्या लागवडीच्या घंटांत मुरलेले असल्यामुळे, त्यांनी शिर्डीजवळ ऊंसाची लागवड केली होती व त्यामुळे त्यांचे वास्तव्य तेथे झाले होते. त्यांची श्री साईनाथ महाराजावर निष्ठा जडून, ते महाराजांचे भक्त झाले होते. मामामुळे बापुरावांना महाराजाची साहिती झाली व महाराजांच्या दर्शनला जाण्याची त्यांना उत्सुकता झाली. कृशी तरी कोपरगावापर्यंत आगगाडीच्या भाड्याची सोय करून ते पुण्याहून शिर्डीस येण्याकरितां निघाले. त्यांना महाराजांच्या दर्शनाचा इतका ध्यास लागला की, नगर जिल्ह्यांत प्रवेश केल्यावर महाराजांचें दर्शन घडण्यापूर्वी अन्नग्रहण

करावयाचे नाही असा त्यांनी निश्चय केला. कोपरगांव स्टेशनवर उतरल्यावर खिशांत तीन आप्याचे पैसे शिल्लक होते, तेव्हावर ते तांग्यांतून गंगातटाकापर्यंत आले तेथून पुढे शिर्डी ८ मैल दूर. निष्कांचन असल्यामुळे तांगा किंवा गाडी करण्याची ऐपत नाही, म्हणून आठ मैलाचा प्रवास त्यांनी पायांनीच केला. शिर्डीच्या थोडे अलीकडे मामांचा जंसाचा मळा होता तेथे तिसऱ्या प्रहरी येऊन पोहोचले. मामा महाराजाकडे गेले होते. मामी घरात होत्या. त्यांनी जेवणाचा आग्रह केला, तेव्हा महाराजांचे दर्शन झाल्याशिवाय जेवणार नाही असे त्यांनी सांगितले व तसेच उपाशी पोटी ते निघाले. वाटेत लेडी जवळ परत जात असलेले मामा भेटले. त्यांनी केव्हा आलास, जेवलास काय वगैरे प्रश्न केले. तेव्हा दर्शन करून जेवायला येतो म्हणून सांगितले. मामानी १ रुपया खिशांतून काढून त्यांना खाऊला म्हणून दिला व तो बापुरावांनी आपल्या खिशांत टाकला. परंतु त्यांचे सर्व लक्ष महाराजांकडे लागले असल्यामुळे त्यांना त्या रुपयाचे विस्मरण पडले. मशीदीत गेल्यावर महाराजांची प्रशांत मुद्रा पाहून आपल्या श्रमाचे सार्थक झालेसे त्यांना वाटले आणि भक्तिभावाने त्यांनी महाराजांचे चरणावर मस्तक ठेविले, व दर्शन घेतल्यावर हात जोडून ते उभे राहिले. रीतीप्रमाणे महाराजांनी कुशल प्रश्न विचारल्यावर, त्यांच्या जवळ १ रुपया सांगितले. मामानी दिलेल्या खिशांतल्या रुपयाचे त्यांना पूर्ण विस्मरण झाले असल्यामुळे, आपण निष्कांचन आहोत हे मनात येऊन त्यांना फार वाईट वाटले व दीन बाणीने आपल्या जवळ रुपया नाही म्हणून त्यांनी महाराजांना सांगितले. बापुरावांना खिशातील रुपयाचे विस्मरण झाले होते तरी महाराजांना तो पूर्ण ज्ञात होता, ते बापुरावांना म्हणाले, "खिशांत असेल बघ, फकिराला रुपया घावा लागतो." खिशात रुपया नाही हा बापुरावाचा समज, तेव्हा असणार कोठून ? परंतु महाराज खिशांत बघ म्हणाले म्हणून त्यांनी खिशात हात घातला तो रुपया हाताला लागला. लगेच त्यांना मामानी दिलेला रुपया आपण घाईघाईने खिशांत टाकला त्याची आठवण झाली व आपण विसरले होते, परंतु महाराजांना तो माहीत होता, या महाराजांच्या झेलेचे त्यांना आश्चर्य वाटले व

महाराजावरीळ त्यांची निष्ठा दृढ झाली. तूर्त नोकरी पहाण्याचा विचार रहित करून, काहीं दिवस महाराजांचे सेवेत घालवावे असे वाटून ते आपल्या मामाच्या मळ्यात राहू लागले. महाराजांचे दर्शन घ्यावे व मामाच्या मळ्यात काम करावे हा बापुरावाचा नित्य क्रम बनला. या प्रमाणे काहीं काल लोटल्यावर, एक दिवस मामाचे एक स्नेही त्यांच्या मळ्यावर आले, त्यांनीही कोपरगांव स्टेशनजवळ बरीचशी ऊसाची लागवड केली होती. मामांच्या मळ्याचे बदललेले स्वरूप पाहून त्यांना आश्चर्य वाटले व हे काम कोणाचे असे विचारता मामांनी आपल्या भाच्याकडे बोट दाखविले. हे पाहणे बापुरावांवर इतके खूष झाले की, त्यांनी आपण त्यांना आपल्या मळ्यात सर्कतीत घेतों म्हणून इच्छा प्रगट केली, व मामांनी ती गोष्ट कबूल केली. बापुराव दोन्ही मळ्यात काम पाहू लागले. गूळ चांगला निवू लागला. भावही चांगला येऊन पंचवीस हजार, पसतीस हजार, पन्नास हजार अशा मोठ्या प्रमाणावर नफा होऊ लागला. दोन वर्षांनी हिशोब झाला, त्यात बापुरावाना त्यांच्या हिशोबाचे एक लाख रुपये मिळाले. बागाईतीचा त्यांना नाद असल्यामुळे, ज्या महात्म्याच्या आशीर्वादाने आपणास ही स्थिति आली, त्याच्या स्मरणार्थ बापुरावांनी शिर्डीपासून १ मैलावर सडके लगत एक मोठा बाग लावला आहे व त्यात संत्री, मुसंबी, चिकू, आंबा याची लागवड केली आहे. सडकेवरून जाणाऱ्यायेणाऱ्या प्रत्येक इसमाचे या बागेकडे लक्ष वेधून तो त्याच्या संबंधी प्रशंसापर उद्गार काढल्याशिवाय राहत नाही. गुरुस्थानाचे सान्निध्य मिळवें म्हणून बापुरावांचा तेथे एक घर बांधून कायमचे राहाण्याचा विचार झाला आहे. गुरुपदी अढळ निष्ठा असल्यामुळे ते घरचेवर शिर्डीस येतात व प्रत्येक उत्सवाला सहकुटुंब हजर असतात.

“द्वितीयाद्भयं” ही असे वेदवाणी । मिथ्या तीतें कोणी म्हणूं नये ॥१५८॥
मी-तू-पण ज्याच्या मनीचे सरेना । “तत्त्वं” हे जिरेना तया पोटी ॥१५९॥
धर्मग्रंथीं हेतु अहंभाव जावा । किंवा कमी व्हावा ऐसा असे ॥ १६० ॥
वेदी रामायणी पुराणी भारती , आदि-मध्य-अंती गाती हरि ॥ १६१ ॥
गजेन्द्रमोक्षात व्यासवाणी ऐशी । हरीचीहि तैशी गीतेमाजी ॥ १६२ ॥
सर्वभूताधार असे एक हरि । त्यावीण तीं सारीं निराधार ॥ १६३ ॥
एतदर्थ मिथ्या होती “सःत्वं अहं” । सत्यत्व ते “सोऽहं” माजी असे ॥१६४॥
हे कळाया भिन्न अधिकारीयासी । भिन्नची मार्गासी योजी वेद ॥ १६५ ॥
“ सर्व मिदं ब्रह्म” ऐसा भाव नोहे । तया सागे पाहे द्वैतभक्ति ॥१६६॥
एका जगदीशी भावना न राहे । त्यांना भक्ति आहे देवताची ॥१६७॥
किंवा तीर्थयात्रा वा ती-मूर्तिपूजा । देव कांहीं दुजा नाही कोठे ॥१६८॥
नवविधा भक्ति अथवा तें ध्यान । कोठे तरी मन स्थिर व्हावें ॥ १६९ ॥
कौशातरी योगे ममता देहाची । कमी व्हावी हाचि मुख्य हेतु ॥ १७० ॥
देव तो दिसेना देउळ प्रत्यक्ष । बहुताचे लक्ष देउळीच ॥ १७१ ॥
त्यामुळे सत्कर्म ना ती सत्यभक्ति । विषयी आसत्की वाढे बहु ॥ १७२ ॥
विषयासक्तीने बोलवणी ज्ञान । होते हे अज्ञानां न कळेंचि ॥ १७३ ॥
त्रिविध प्रारब्ध तयाच्या बलाने । विषय भोगणें तें निर्दोष ॥ १७४ ॥
इंद्रियें धावती विषयांच्या मार्गे । तयातें विरागे आवरावें ॥ १७५ ॥
पंच विषयाचे दोष नुमज्जां । जीव हा सर्वथा भोही पडे ॥१७६॥
विचारे ते दोष जाणे जो सभाग्य । तयासी वैराग्य लाभतसे ॥१७७॥
ज्ञानेश्वरीमाजी अहिंसा जो सांग । वर्णिली ती अंग वैराग्याचें ॥१७८॥
अहिंसा साधावी प्रथम कायिक । नंतर वाचिक मानसिक ॥ १७९ ॥
देवापार्थी काया वाचा आणि मन । करावें अर्पण वैराग्याचें ॥ १८० ॥
कामक्रोध येतां आवरावी काया । वितेक न वाया दवडावा ॥ १८१ ॥

काया वाचा मन लावावी सक्कर्मि । विषयांची ऊर्मी दाबूनियां ॥१८२॥
 सत्यहित प्रिय ऐसेचि बोलावे । अथवा घालावे मूग मुखीं ॥ १८३ ॥
 वाचासिद्धि व्हाया लागे शुद्ध सत्य । तेचि सदा पथ्य आवश्यक ॥ १८४ ॥
 जया भाषणाने बहु उपकार । ते होय साकार पुण्यरूप ॥ १८५ ॥
 अवश्य जे नाही दोषाविष्करण । त्याच्या त्यागाविण पुण्य नोहे ॥ १८६ ॥
 निंदा ना तें स्तुति सत्याचे मडन । असत्य खडन यथोचित ॥ १८७ ॥
 निंदा-स्तुति वर्ज करोनियां वाणी । लावावी ती क्षणीं भजनीच ॥ १८८ ॥
 वसे ज्याच्या मनीं शांति क्षमा दया । वस्ती देवराया तेथे करी ॥ १८९ ॥
 सात्विका सरक्षी दुष्टातें संहारी । त्याते म्हणे हरी दयावंत ॥ १९० ॥
 पश्चात्तापे कोणी आल्या शरण । क्षमा त्याते जाण योग्य असे ॥ १९१ ॥
 नाही तरी शिक्षा दुष्टांसी करावी । क्षमा आवरावी ऐशा वेळीं ॥ १९२ ॥
 कैवार तो ध्यावा दुर्बळांचा सदा । धैर्य तेथे कदा सोडूं नये ॥ १९३ ॥
 परि दुर्बळाने क्षमेची काहाणी । वदोनी न वाणी विटंबावी ॥ १९४ ॥
 मनामध्ये शांति असो घावी सदा । कशीहि आपदा आली तरी ॥ १९५ ॥
 खेद केल्यानें लाभ होत नाही । दुःखचि ते पाही दुणावतें ॥ १९६ ॥
 दुःख निवारणीं ठेवावी दक्षता । परि शांति जातां कामा नये १९७ ॥
 कर्तृत्व कारण कार्य हीं सर्वथा । प्रकृति घे माथा आपुलिचा ॥१९८॥
 प्रकृति ईशाची आत्म्यानें निजांगें । अष्टावे तीसंगे कशासाठीं ॥ १९९ ॥
 प्रारब्ध कारण देहंप्राप्ति कार्य । तीसंगें अनार्य होऊं नये ॥ २०० ॥
 इंद्रिये विषय देह मन प्राण । विवेक सुजाण देवें प्राप्त ॥ २०१ ॥
 देवाची एवढी देणगी ती व्यर्थ । दवडूनि स्वार्थ कां त्यागावा ॥ २०२ ॥
 कर्तव्य करूनी स्वस्थचि राहती । आत्मलाभ हातां येतें जातो ॥ २०३ ॥
 अभिमाने जाय शांतिहि जोरावे । आनंद थोरोवे मनमाजी ॥ २०४ ॥
 प्रारब्धांचे कार्य प्राप्तदेह होय । त्यातें उपायि मच्च काही ॥ २०५ ॥

संचित क्रियमाण ही होती कारण । पुनर्जन्मा जाण निश्चयेसी ॥ २०६ ॥
 कार्य अनावर जाणूनि कारणा । आवरी तो राणा महाशूर ॥ २०७ ॥
 विषयी विरक्ति हेचि आवरण । कारणासी जाण विनाशक ॥ २०८ ॥
 गीतेच्या तिसऱ्या अध्यायाती हरि । हाची बोध करी अर्जुनाते ॥ २०९ ॥
 तथापि विरक्ति नोहे ज्ञानाविना । हास्तवचि ज्ञाना आवपद ॥ २१० ॥
 ज्ञान वैराग्याची संपदा जयाला । लाभली तयाला न संचित ॥ २११ ॥
 तैसें क्रियमाण तेहि क्षया जाव । पूर्णत्वे तो होय बंधमुक्त ॥ २१२ ॥
 देवाच्या पायी काया वाचा मन । समर्पिल्या कोण नोहे मुक्त ॥ २१३ ॥
 साईकृपे मना हेचि व्रत पाळी । पापपुण्ये जाळी रामध्याची ॥ २१४ ॥

सिद्धावस्था.

(अभग)

ब्रह्मज्ञानियासी वासनेचा संग । नोहे सदा दंग आत्मानंदी ॥ १ ॥
 अहंभाव त्याचा ब्रह्मीच जिराला । त्यासवेचि गेला दुःखसंग ॥ २ ॥
 निरंकुशा तृप्ति भोगीतसे नित्य । प्रपंच अनित्य उमजोनी ॥ ६ ॥
 ज्ञानप्राप्तिद्वारे झाला मनोनाश । उपाधीत क्लेश तया नाही ॥ ४ ॥
 'न मिळो खावया न वाढो संतान' । ऐशी वाणी आनं कोण वदे ॥ ५ ॥
 देहत्रयाद्भिन्न ज्ञानयोगी सदा । प्रारब्ध मर्यादा ओळंडूनी ॥ ६ ॥
 उपाधीत भांसे परि तेथे नाही । आपुलिया ठायी नित्यानंदी ॥ ७ ॥
 प्रवृत्ति निवृत्ति कांहीं तया नोहे । निर्द्वंद्व तो होये म्हणुनिघां ॥ ८ ॥
 विधिनिषेध ह्या द्वंदाची ती काहीं । आर्दकाठी नाही द्वंदातीता ॥ ९ ॥
 प्रारब्धेचि प्राप्त तया जे जे कर्म । ते प्रकृतिधर्म समजे तो ॥ १० ॥
 मायोद्भूते होय जीवाची अविद्या । तिच्या गुणां आद्या ओळखी ते
 सर्व कर्मरंभ अविद्येपासाव । कर्मरंभा ठावे नसे त्याणीं ॥ १३ ॥

संचित क्रियमाण ही होती कारण । पुनर्जन्मा जाण निश्चयेसी ॥ २०६ ॥
कार्य अनावर जाणूनि कारणा । आवरी तो राणा महाशूर ॥ २०७ ॥
विषयीं विरक्ति हेचि आवरण । कारणासी जाण विनाशक ॥ २०८ ॥
गीतेच्या तिसऱ्या अध्यायातीं हरि । हाची बोध करी अर्जुनाते ॥ २०९ ॥
तथापि विरक्ति नोहे ज्ञानाविना । ह्यास्तवचि ज्ञाना आद्यपद ॥ २१० ॥
ज्ञान वैराग्याची संपदा जयाला । लाभली त्याला न संचित ॥ २११ ॥
तैसें क्रियमाण तेहि क्षया जाय । पूर्णत्वे तो होय बधमुक्त ॥ २१२ ॥
देवाच्या पायीं काया वाचा मन । समर्पित्या कोण नोहे मुक्त ॥ २१३ ॥
-साईकृपे मना हेचि व्रत पाळी । पापपुण्ये जाळी रामय्याची ॥ २१४ ॥

सिद्धावस्था.

(अभंग)

-ब्रह्मज्ञानियासी वासनेचा संग । नोहे सदा दंग आत्मानंदी ॥ १ ॥
अहंभाव त्याचा ब्रह्मींच जिराला । त्यासर्वेचि गेला दुःखसंग ॥ २ ॥
निरंकुशा तृप्ति भोगीतसे नित्य । प्रपंच अनित्य उमजोनी ॥ ६ ॥
ज्ञानप्राप्तिद्वारे झाला मनोनाश । उपाधीत क्लेश त्या नाही ॥ ४ ॥
-“न मिळो खावया न वाढो संतान” । ऐशी वाणी आन कोण वदे ॥ ५ ॥
-देहत्रयाद्विन्न ज्ञानयोगी सदा । प्रारब्ध मर्यादा ओलांडूनी ॥ ६ ॥
उपाधीत भांसे परि तेथे नाही । आपुल्या ठायीं नित्यामंदी ॥ ७ ॥
प्रवृत्ति निवृत्ति कांहीं त्या नोहे । निर्द्वंद्व तो होये म्हणुनियां ॥ ८ ॥
विधिनिषेध ह्या द्वंदाची ती काहीं । आडकाठी नाही द्वंदातीता ॥ ९ ॥
-प्रारब्धेचि प्राप्त त्या जे जे कर्म । ते प्रकृतिधर्म समजे तो ॥ १० ॥
मायोद्भूत होय जीवाची अविद्या । तिच्या गुणां आद्यां ओळखी तो ॥ ११ ॥
-सर्व कर्मरंभ अविद्येपासाव । कर्मरंभा ठाव मसे त्याणीं ॥ १३ ॥

“सर्व कर्माखिल ज्ञानेसमाप्यते । ऐसे” हे वदते कृष्णवाणी ॥ १४ ॥
 यज्ञभोक्ता हरि यज्ञार्थ ते कर्म । इतर विकर्म वटे हरि ॥ १५ ॥
 चित्तशुद्धि व्हायासाठी धर्म्यकर्म । ऐसे सांगे वर्म स्वये कृष्ण ॥ १६ ॥
 त्रिविध प्रारब्धे निपजे जें कर्म । त्यासी स्वधर्म म्हणे देव ॥ १७ ॥
 त्यागबुद्धि तेथे धरिल्या अधर्म । अकर्मी विकर्म तिच्यायोगे ॥ १८ ॥
 ऐशी कर्मतत्वे ज्ञानी जाणे सारी । त्या कोण्यापरी दंड वावे ॥ १९ ॥
 सवाह्याभ्यंतरी भरे हरि जेथे । आपपर तेथे कैसे वसे ॥ २० ॥
 परा ज्ञाननिष्ठा संन्यासेचि प्राप्त । ऐशी वाणी आस हरि वटे ॥ २१ ॥
 एवं ज्ञानियासी सहज संन्यास । पूर्व योगाभ्यास उपेक्ष्य त्या ॥ २२ ॥
 जैसे जैसे कार्य येई ज्या ज्या वेळी । सामग्री त्या काळी तत्सिद्धीची ॥ २३ ॥
 रावणाच्या वधा रामाचे ऐश्वर्य । त्याचें कार्य कार्य इतरत्र ॥ २४ ॥
 “जगाच्या कल्याणा सताच्या विभूति” । प्राप्त कार्या देती निज दृष्टि ॥ २५ ॥
 कोण्या कार्या त्या “अहंभाव” नसे । त्यासवे जातसे “त्वं” हा भाव ॥ २६ ॥
 त्यांच्या देहत्रया ईश योजी जैसे । प्रवृत्त ते तैसे ईशेच्छेने ॥ २७ ॥
 निमित्त अर्जुना कळनि श्रीहरि । दुष्टाते संहारी तैसेचि ते ॥ २८ ॥
 अज्ञानी वर्तती सदा अहंभावे । संत अहंभावे हे तात्पर्य ॥ २९ ॥
 अविद्यानाशाने सर्वकर्मातीत । होऊनी वर्तत ज्ञानी जगी ॥ ३० ॥
 अतिवर्णाश्रमी त्यां धर्मोधर्म । आणि कर्माकर्म नसे कांहीं ॥ ३१ ॥
 परमहंस हे नाम साजे त्यां । इतरां तें वायां देभार्यचि ॥ ३२ ॥
 ब्रह्मभवे हेचि होय त्याचे कर्म । यावा आत्मधर्म मुमुक्षुना वा ॥ ३३ ॥
 “स्व” म्हणजे आत्मा तत्प्रार्थ्य कर्म । तो होय स्वधर्म ज्ञानियांचा ॥ ३४ ॥
 ह्याचि धर्म रत सर्वभूतहितां । सदा ते राहती निर्वरत्वे ॥ ३५ ॥
 मूल अज्ञानाचा करावया जाश । धरित्यती माश स्वहस्ती ते वा ॥ ३६ ॥
 तेहि घडे जेव्हा सोडिती प्रमथि । घिजनि उपाधि हीनासाठी ॥ ३७ ॥

स्फुट विषयः

- मायानाशाविणे नेणे अन्य पथ । माझा साईनाथ ऐसा असे ॥ ३८ ॥
त्याची जी आत्मजा कृपा तिची माळा । पडो माझ्या गळां लवलाही ॥ ३९ ॥
साईचे अनन्य चित्त हा काजा । योगक्षेम भाक्षा मी न इच्छी ॥ ४० ॥
साई तुझ्या पायावीण आतां कांहीं । रामच्याला नाही ठाव कोठे ॥ ४१ ॥

ब्रह्मात्म्यैक्य

(अभाग)

- सत्पद साजते अनाद्यनंतत्वीं । ब्रह्मत्वीं आत्मत्वीं कळीं येतें ॥ १ ॥
-सर्व सृष्ट भूते तेथोनिया येतो । विलया तीं जातीं पुनः तेथे ॥ २ ॥
-तयासी ना रूप ना ते कांहीं नाम । वेद म्हणे "ब्रह्म" बोधास्तव ॥ ३ ॥
-सत्ता ज्ञान सुख ह्यांचीं तेथे वस्ती । आहे परि उक्ति ही मायिक ॥ ४ ॥
तेथे वर्णां कोण नाम रूप गुण । अद्वैत ते पूर्ण स्वतःसिद्ध ॥ ५ ॥
जडाजडां सर्वां तेथे एकात्मता । अभेद तत्त्वतः परिपूर्ण ॥ ६ ॥
-ईश माया देव आणि सारे जीव । विश्वासी संभव तेथोनियां ॥ ७ ॥
-कार्य ना तो कर्ता स्रष्टा ना तो हर्ता । कशाचीहि वार्ता तेथे नाही ॥ ८ ॥
-सर्व परिच्छेदा होतो तेथे अंत । अनादि अनंत अखंड ते ॥ ९ ॥
-अनिर्वचनीय सारें एकाकार । तथा पारावार मुळीं नसे ॥ १० ॥
अनंत काळींच्या अनंत त्या सृष्टि । सर्वांची समष्टि तेथे होते ॥ ११ ॥
-ईश्वर जो मायी त्याचेहि ते मूळ । तथा गोत्र कूळ कांहीं नाही ॥ १२ ॥
-शाखाचंद्रन्याये बुद्धीस जें कळे । तेणेंचि आकळे ती सद्वस्तु ॥ १३ ॥
-बीजासम कळे ह्या न्याये पाहतां । जडी भासे सत्ता ती ब्रह्माची ॥ १४ ॥
-परि जडी कदां नसे सुख ज्ञान । पूर्णत्वे अज्ञान तेथे वसे ॥ १५ ॥
-जीवां मायोपाधि त्यातें सत्ता ज्ञान । न आनंदघन कोणी जीव ॥ १६ ॥

स्थितप्रज्ञांठार्या सत्ता ज्ञान सुख । तीं सर्व अशेख ब्रह्मांचीच ॥ १७ ॥
 महावाक्यांद्वारे ब्रह्मात्मैक्य कळे । तेणेचि आकळे जीवेशैक्य ॥ १८ ॥
 ब्रह्म आणि आत्मा दोन्ही कर्मातीत । स्थितप्रज्ञ होत तैसाचि तो ॥ १९ ॥
 सर्व कर्मरंभ परित्यागावीण । गुणातीत कोण होऊं शके ॥ २० ॥
 तैसाचि त्यावीण भक्तश्रेष्ठ नोहे । गीता वदताहे हेंचि तत्त्व ॥ २१ ॥
 ब्रह्मात्मैक्य ज्ञान ब्राह्मणाचा धर्म । ज्या शमादि कर्म स्वभावज ॥ २२ ॥
 अन्य वर्णां साध्य योग ईश्वराचा । राजर्षींना ज्याचा लाभ झाला ॥ २३ ॥
 भीष्मस्तवराज कोल्या विलोकन । कृष्णात्म्यैक्याद्विन्न भीष्म नोहे ॥ २४ ॥
 प्रथम ती भक्ति भक्तीने वैराग्य । वैराग्ये सभाग्य आत्मरती ॥ २५ ॥
 आत्मरति नोहे ब्रह्मज्ञानावीण । जीवेशांचें पूर्ण ऐक्य तेथें ॥ २६ ॥
 जीवाची अविद्या ईश्वराची माया । गेलिया विलया उरे ब्रह्म ॥ २७ ॥
 ऐशिया प्रकारे सत्ता ज्ञान सुख । स्थितधी निःशेख भोगिताती ॥ २८ ॥
 आर्द्रता व गोडी तैसा शुभ्रवर्ण । नामरूप गुण एका दुर्ग्वी ॥ २९ ॥
 तैशीं ब्रह्मी सत्ता ज्ञान सुख तिन्ही । राहति मिळूनी अद्वैतत्वे ॥ ३० ॥
 ह्या तिहींचा भोक्ता तोचि स्थितप्रज्ञ । अल्पज्ञ वा अज्ञ तदितर ॥ ३१ ॥
 ब्रह्मामाजीं नाहीं मुळीं जडभाव । तैसा त्या न ठाव स्थितवीत ॥ ३२ ॥
 सच्चिदानदाचा असे स्वानुभवी । त्यामाजीं पहावी तद्ब्रह्मता ॥ ३३ ॥
 सच्चिदानंदत्व आत्मीं ब्रह्मीं सम । भावना विषम न अद्वैतीं ॥ ३४ ॥
 स्वरूप जाणोनी योगी भोगी त्यातें । स्पर्शीं न तयातें माया कदा ॥ ३५ ॥
 येथें व्हावी जहदजहल्लक्षणा । नाही तिच्याविना बोध होत ॥ ३६ ॥
 ब्रह्म तेचि आत्मा ऐसे ब्रह्मे श्रुति । दावूनी प्रतीति बुद्धिद्वारें ॥ ३७ ॥
 “ ब्रह्मानं ब्रह्म ” ह्या ऋगमहावाक्याची । योजना वेदीची आत्मीं ब्रह्मीं ॥ ३८ ॥
 “ अहं ब्रह्मास्मि ” ह्या वाक्याची प्रत्यक्ष । देतसे जो साक्ष तो सद्गुरु ॥ ३९ ॥
 “ तत्त्वमसि ” ह्याच्या उपदेशाळ्यां । सच्छिष्य निज्यांगीं प्राप्त होय ॥ ४० ॥

“अहं”-“त्वं” ह्यामाजी वसतें जे सम । “अयमात्माब्रह्म” तेचि दावी ॥ ४१ ॥
 शास्त्रज्ञान आद्य उमजावे खरें । पूर्ण बोध उरे पुढेंचि तो ॥ ४२ ॥
 पूर्ण बोध वसे गुरुकृपेमाजी । शब्दज्ञान कांजी न अमृत ॥ ४३ ॥
 जगीं तो थोरला देव चोरिलासे । गुरुवीण दिसे ना जो कदा ॥ ४४ ॥
 समर्थांची ऐशी प्रसिद्धचि उक्ति । कोण गुरुभक्तिवीण तरे ॥ ४५ ॥
 पूर्ण बोधासाठीं साईंच्या चरणीं । राहे निशिदिनीं रामय्या हा ॥ ४६ ॥

॥—ॐ नमो भगवते श्रीसाइनाथाय ॥

(साख्यसाधनविचार - अभंग)

नारदे वर्णिले महात्म्य भक्तीचे । गावें तेचि साचे गीतान्वये ॥ १ ॥
 साईनें अनुज्ञा दिली ऐशा कार्यी । परंतु तत्पूर्वी योजी अन्यी ॥ २ ॥
 योग तो हरीशीं ज्ञान ते आत्म्याचे । वळ संन्यासाचें इष्ट दोषा ॥ ३ ॥
 सूत्रा उपाद्घात ऐसा हा करावा । मग हातीं ध्यावा तो सूत्रार्थ ॥ ४ ॥
 ऐशीच प्रेरणा करीतसे साई । तदर्थचि देई पूर्वकार्य ॥ ५ ॥
 ते करूं प्रथम मग सूत्रें गाऊं । त्यां नाम देऊं सद्वृत्तुचे ॥ ६ ॥
 भक्तिज्ञानेतर अप्राप्ती आसक्ति । तीच कामासक्ति मूर्तिमंत ॥ ७ ॥
 आत्मस्वरूपाचें सत्य ज्ञान व्हावे । ऐशी इच्छा नोहे काममय ॥ ८ ॥
 केवल भौतिक ज्या वासना होती । त्यांमाजींच वस्ती करी काम ॥ ९ ॥
 नीच योनिधर्म काम असे खरा । नरा नाही बरा तो कदापि ॥ १० ॥
 जीवा श्रेष्ठपदी जाण्याचा उपाय । नरदेही होय उपलब्ध ॥ ११ ॥
 आपणा अतीष्ट तें इतरां देई । समई त्या ठायीं वसे पूर्ण ॥ १२ ॥
 करूनि स्वोद्धार इतरां उद्धरी । उदार त्या हरि म्हणतसे ॥ १३ ॥
 भक्त किंवा ज्ञानी ह्यावीण महात्मा । न म्हणे विश्वात्मा कोणासीच ॥ १४ ॥
 जैमिनी ज्यासांचा शिष्य तोहि ज्ञानी । मीमांसा ब्रह्मोनी वर्णी स्वर्ग ॥ १५ ॥

ऐहिकापरीस पारत्रिक बरा । काम , ऐसा खरा त्याचा हेतु ॥ १६ ॥
 शिष्टाचारावरी ठेवूनियां लक्ष । करी पूर्वपक्ष श्रीजैमिनी ॥ १७ ॥
 ऐहिक वासना सोडवायास्तव । स्वर्गाचा गौरव तेणे केल ॥ १८ ॥
 गुरु व्यास करी उत्तरपक्षातें । वर्णा वेदांतातें मोक्षार्थचि ॥ १९ ॥
 स्वर्गपर कर्में स्तत्रोत जैमिनी । श्री व्यास वाखाणी संन्यासातें ॥ २० ॥
 स्वर्गपर कर्में ती सरीं सकाम । मोक्षार्थ निष्काम आवश्यक ॥ २१ ॥
 निष्काम जी कर्में ती होती स्वभावें । “अह मम ” भावें न होती ती ॥ २२ ॥
 स्वभावज कर्में प्रारब्धाचा क्षय । भोगाजंती होय हा शास्त्रार्थ ॥ २३ ॥
 सकाम कर्माचें फळ असे व्यक्त । सर्वस्वी अव्यक्त निष्कामाचें ॥ २४ ॥
 आर्हाती अव्यक्त मर्त्येचि जें व्यक्त । मुमुक्षु आसक्त न त्या ठायीं ॥ २५ ॥
 अव्यक्तोऽक्षराची प्राप्ति ज्याचें कार्य । त्या कारणा घैर्ये लागे फार ॥ २६ ॥
 “नायमात्मा बलहीनेन लभ्यः ” ही । श्रुति वदे पाही ऐसा अर्थ ॥ २७ ॥
 तुकाराम वदे चणे लोखंडाचे । खावे तेव्हा नाचे जीव ब्रह्मी ॥ २८ ॥
 दृढ वैराग्येचि मिळे अधिकार । मोक्षमार्गावर आरूढण्या ॥ २९ ॥
 मोक्षमार्गनिष्ठा ती असे द्विविध । प्रपंचाचा बाध आद्य तीत ॥ ३० ॥
 शमादि कर्मांनीं लाभे ज्ञानमार्ग । अन्यीं भक्तिमार्ग योगनामा ॥ ३१ ॥
 फलचें ती एक, ज्ञानानें निर्गुण । भक्तीने सगुण ब्रह्मप्राप्ति ॥ ३२ ॥
 विवेकें ब्राह्मण भक्तीनें इतर । ब्रह्मपदावर आरूढती ॥ ३३ ॥
 विवेकीं सामर्थ्य देत असे भक्ति । पूर्ण ईशासक्ति झाल्यावरी ॥ ३४ ॥
 ऐशी चित्तशुद्धि करोतसे भक्ति । मग ईशप्राप्ति होय ज्ञानें ॥ ३५ ॥
 ब्रह्मात्मैक्य सांख्यां ईशात्मैक्य योग्यां । इतर अभाग्यां जन्ममृत्यु ॥ ३६ ॥
 स्वसाध्यां अनन्य ब्रह्मचें लागे दोषां । सर्व कर्में मागा टाकोनियां ॥ ३७ ॥
 अनंत जीवांत एकादाचि धीर । मारी महावीर कामनामा ॥ ३८ ॥
 भक्तिज्ञान-निष्ठा नाही ती फुकांची । साधनें तियेचीं वदूं आतां ॥ ३९ ॥

अनंत जन्मीची सत्कमें फळती । शुद्ध पराभक्ति तेव्हां लाभे ॥ ४० ॥
अनुस्मृतीमध्ये ह्या अर्थाची उक्ति । असे ती फुडती दावूं आद्य ॥४१ ॥

श्लोक

जन्मांतर सहस्रेषु तपोध्यानसमाधिभिः ।

नराणां क्षीणपापानां कृष्णे भक्तिः प्रजायते ॥

इहपरलोकीं केलेलीं सुकमें । सारीं निजधमें फळती जै ॥ ४२ ॥
तैं सर्व कर्मां येते निर्माल्यता । भक्तीच तत्त्वतां उरे पडे ॥ ४३ ॥
सर्व धर्मकमें निःशेषचि होती । तेव्हां हरिभक्ति लाभतसे ॥ ४४ ॥
एका हरिवीण काहींचि स्फुरेना । तेव्हा कर्मां दीना कोण स्मरे ॥ ४५ ॥
सबाह्याभ्यंतरीं निर्धर्म तो हरि । राहे तेव्हां नुरी धर्मकर्मां ॥ ४६ ॥
वरील श्लोकाचा घेता तात्पर्यार्थ । ऐसाचि निश्चित तो ठरतो ॥ ४७ ॥
सुकमें कारण पराभक्ति कार्य । साधन निर्वाय साध्यागमी ॥ ४८ ॥

श्लोक

वेदे रामायणे चैव पुराणे भारते तथा ।

आदौ मध्ये तथा चांते हरिः सर्वत्र गीयते ॥ (गजेंद्रमोक्ष)

वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यः । (गोता १५. १५)

स्वाध्याय ह्या कमें सदस्तूचे ज्ञान । होतां मग मन नेच्छी कमें ॥ ४९ ॥

वस्तुज्ञानावीण नुपजे तत्प्रीति । ही आहे प्रतीति सर्वत्रांना ॥ ५० ॥

सदसदस्तूच्या विवेके अंतिम । साध्य तें “ तद्ब्रह्म ” ऐसे पटे ॥ ५१ ॥

ब्रह्म आणि ईश एकरूप होती । ऐशी दृढ मति दे स्वाध्याय ॥ ५२ ॥

तैं ब्रह्मी वा ईशीं परम जें प्रेम । तें होते सुगम श्रद्धान्वय ॥ ५३ ॥

ईश्वराची शांति परम निर्वाण । कळल्या कोण सोडी तिला ॥ ५४ ॥

शांती ते जो इच्छी तथा कमी काज । नाहीं हें सहज सिद्ध होते ॥ ५५ ॥
 साध्य साधनें तीं सांख्या योग्यासम । त्या निष्ठा विपम केशा होती ॥ ५६ ॥
 साख्यनिष्ठेची जी साधने तीं चार । त्यांचा विचार करूं आता ॥ ५७ ॥
 तत्त्वतः पाहता ज्या सदसद्वस्तु । नित्यानित्य वस्तु त्याच होत ॥ ५८ ॥
 नित्यानित्यवस्तु विवेक प्रथम । साधन दुर्गम प्रापंचिकां ॥ ५९ ॥
 ब्रह्म मात्र सत्य अनित्य हें जग । ऐसाचि उमग व्हावा लागे ॥ ६० ॥
 स्वाध्याय ह्या कर्मे होय तो उगम । अनित्य हे मग त्याज्य होतें ॥ ६१ ॥
 ऐशी त्यागबुद्धि जन्मोजन्मी वाढे । तै उपजे गाढे वैराग्य ते ॥ ६२ ॥
 शमदमादिक स्वभावज कर्मे । वैराग्याच्या धर्मे मग येती ॥ ६३ ॥
 स्वभावज कर्मां न चले उपाय । सर्वकर्मक्षय तोचि शम ॥ ६४ ॥
 शमदमादिक षट्क तें तृतीय । साधन द्वितीय वैराग्यांतीं ॥ ६५ ॥
 वैराग्योद्भूत हे तृतीय साधन । त्याचें वर्णन करूं सांग ॥ ६६ ॥
 मनाचा निग्रह तोचि होय शम । दुसरा तो दम इंद्रियांचा ॥ ६७ ॥
 सर्व मात्रास्पर्श साहणे शांतीनें । ह्या रूपे घे ठाणे ती तितिक्षा ॥ ६८ ॥
 निद्रावस्थेमाजी जगाची विस्मृति । तैशी मनःस्थिति जागरीची ॥ ६९ ॥
 तीच उपरति जाणावी निश्चित । न करी दुश्चित्त कधी जीवा ॥ ७० ॥
 अंतःप्रसन्नता अखंडत्वे राहे । समाधान होय ते त्रिसत्य ॥ ७१ ॥
 ईश शास्त्र गुरु ह्याच्या ठायीं निष्ठा । अखंड वरिष्ठा तीच श्रद्धा ॥ ७२ ॥
 तृतीय साधनीं उपागं ऐशीं हीं । जीवासी विदेहीं करितात ॥ ७३ ॥
 अनित्याचा त्याग यथे पूर्ण झाला । त्यापुढें उरला आत्मलाभ ॥ ७४ ॥
 मुमुक्षुता चौथें साधन शेवटीं । उद्भवे ज्या पोटी तो सच्छिष्य ॥ ७५ ॥
 जीवशिवांचें जें ऐक्य ते लभावे । जन्मे ऐशा भावें ती मुमुक्षा ॥ ७६ ॥
 सर्व साधनांची होई सफलता । तेव्हां मुमुक्षुता होते तीत्र ॥ ७७ ॥
 तीत्र मुक्षूते पूर्वील साधने । नावश्यक हें जाणे एक गुरु ॥ ७८ ॥

जन्मोजन्मी केल्या अखंड साधनें । तीं फलरूपाने पुढें येती ॥ ७९ ॥
 विशुद्ध सात्विक संपदा ये ऐशी । निसर्गें ज्यासी तोचि सिद्ध ॥ ८० ॥
 जीवशिवैक्याचा होतो तो भुकेला । कर्मकोडा त्याला अत्यनिष्ट ॥ ८१ ॥
 साधकावस्थेचा साधनपसारा । त्या नसे थारा सिद्धाठायीं ॥ ८२ ॥
 सर्वोत्तम साध्य निश्चित ज्या होत । तत्साधनें प्राप्त झाल्यावरी ॥ ८३ ॥
 त्यालागीं साध्यावीण कोठे हाव । नसे सर्व वाव कर्में त्यातें ॥ ८४ ॥
 कर्मेंचि त्याला भिऊनि सोडिती । त्याची संगती नेच्छीत तीं ॥ ८५ ॥
 स्वसाध्याच्या ठायीं वांछी एकात्मता । तदन्या तत्त्वता न पुसे तो ॥ ८६ ॥
 ह्या कारणास्तव साध्या ब्रह्माभ्यास । योग्यां ध्यानाभ्यास कार्य उरे ॥ ८७ ॥
 ब्रह्माचे चिंतन अथवा ईशाचे । त्यामाजी कौचे कर्म शिरे ॥ ८८ ॥
 सर्वभावे झाला दास ईश्वराचा । योगक्षेम त्याचा वाही हरि ॥ ८९ ॥
 “जगन्मिथ्या” वाटे स्वानुभवे ज्याला । ईशाच्या जगाला तो न पुसे ॥ ९० ॥
 प्राप्त कर्म घडे इच्छी ना प्राप्ताते । मायेशीं त्याते नसे कार्य ॥ ९१ ॥
 ऐसा सिद्ध तोचि हिरा अन्य काचा । महिमा त्याचा हरि जाणें ॥ ९२ ॥
 हिरा दुर्लभत्वे हीन नोहे कदा । कुक्कुटातें सदा जरी त्याज्य ॥ ९३ ॥
 त्याते परीक्षी ज्ञानी तत्त्वदर्शी । मग अर्पी त्यासी तत्साध्य जें ॥ ९४ ॥
 बुद्धिप्राह्य आणि अतींद्रिय स्वात्मा । भोगी जो महात्मा तो सद्गुरु ॥ ९५ ॥
 सिद्ध तोचि असे भुकेला ज्ञानाचा । सद्गुरु त्याचा तृप्तिदाता ॥ ९६ ॥
 सच्छिष्या साध्याची प्राप्ति झाल्यावरी । प्रपंचाची वारी सरे त्याची ॥ ९७ ॥
 पुढे आत्मरतीमध्यें त्याचा काळ । जाई सारा वेळ आमरण ॥ ९८ ॥
 अथवा ज्ञानार्थ श्रद्धेने प्रार्थिला । तरी मुमुक्षुला दे तत्साध्य ॥ ९९ ॥
 त्यासम आपणा प्रिय नसे कोणी । ऐसें चक्रपाणी वदे स्वये ॥ १०० ॥
 आपल्या जगात्रे भक्तासाथीं ओढें । घालण्या न लाजे काय ईश ॥ १०१ ॥
 ब्रह्मात्मैक्यभावे उपाधिगुह्यता । प्रावोनी तत्त्वता ब्रह्मचि तो ॥ १०२ ॥

- मिथ्या ऐशा जगी सत्यत्वाचाभाव । तया कैसा देव देई पुन्हां ॥ १०३ ॥
 सिद्ध जीवोत्तम मुक्त स्वयें ब्रह्म । ऐसा असे क्रम साधनाचा ॥ १०४ ॥
 परि शोणकिडा शोणामध्ये राजी । राहोनिया त्यजी साधनाते ॥ १०५ ॥
 स्वात्म्यातें जो नेणे त्यानें इतरासी । न पाडावे फशी दांभिकत्वे ॥ १०६ ॥
 सिद्ध तोचि साधु त्याचा स्वैराचार । देखिल्या साचार कळे धर्म ॥ १०७ ॥
 वाचाळता व्यर्थ करी ना तो कधी । क्रिया झाली आधीं मग बोले ॥ १०८ ॥
 'आधीं केले मग सांगितले' जना । मार्ग हा साधेना असाधूते ॥ १०९ ॥
 'सत्य असत्यासी मन केलें ग्वाही' । नाही, त्याते कांहीं ज्ञान नसे ॥ ११० ॥
 देखिले डोळां ऐकिले कानीं । तेणे आत्मज्ञानी कोण झाला ॥ १११ ॥
 वेदान्त तो नव्हे वाळकाच्या गोष्टी । साधनानें कष्टी व्हावे लागे ॥ ११२ ॥
 साधनविहीन दाभिक पसारा । तेथ राहे धारा पूर्णा ज्ञाना ॥ ११३ ॥
 ऐशिया दांभिका सत्यासत्य ज्ञान । नोहे परी जन वेडे असे ॥ ११४ ॥
 शब्दपाडित्याने भुळूनीयां जाती । ऐशीच फजीती सर्वत्रांची ॥ ११५ ॥
 लोकेषणा मनीं निस्वार्थता बाह्य । ऐशियानें काय लोका लाभ ॥ ११६ ॥
 बोळाचीच कढी बोलाचाची भात । त्यानेचि तृप्त होती मूढ ॥ ११७ ॥
 साधनहीनत्वे प्रपंचीच स्वार्थ । मानिती त्यां व्यर्थ सर्वाध्यात्म ॥ ११८ ॥
 ऐशिया नरानीं अध्यात्मी किमर्थ । बरळावें व्यर्थ घमंडीनें ॥ ११९ ॥
 अध्रुव ते नष्ट आणि ध्रुव त्यागी । ऐसाचि अभागी प्रायःलोक ॥ १२० ॥
 आधीं प्रपंचाची इच्छा पूर्ण जिये । तैचि मन फिरे तेथोनिया ॥ १२१ ॥
 बोंवरीं वैराग्य नुपजे मानसीं । निष्कामता कैसी राही तेथें ॥ १२२ ॥
 अहंमतेने प्रापंचिक कर्म । केलिया विक्रमे चि होय ॥ १२३ ॥
 मायामय जंग ईश त्याचा कर्ता । त्याचें ओझे माथा जीव घेई १२४ ॥
 ऐशा ममत्वाने घडे जें जें कर्म । तें सारें विकर्म होत असे ॥ १२५ ॥
 कर्मफलत्याग फलप्राप्ती पुढें । केलिया तो घडे यथार्थचि ॥ १२६ ॥

यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मबंधनः ॥ गीता ३० ॥

यज्ञः कर्म समुद्भवः ॥ गीता ३. १४ ॥

भोक्तारं यज्ञतपसां मां ॥ गीता ५. २९ ॥

अहं क्रतुरहंयज्ञः ॥ गीता ९. १६ ॥

ईश्वरार्थं कर्म त्यागिना कोठेहि । निष्कामता नाही जगामर्घ्ये ॥ १२७ ॥

अन्यार्थं जे कर्म असे, ते न घेई । कदा शेषशायी अर्पितां त्या ॥ १२८ ॥

फलासह कर्म अर्पावे ईशासी । तेणेच तयासी होय तुष्टि ॥ १२९ ॥

ऐशिया भक्ताचा योगक्षेम हरि । वाहे निज शिरीं म्हणे तोचि ॥ १३० ॥

ईश्वर अदृष्ट तत्प्राप्त्यर्थकर्म । न देती स्वधर्में दृष्ट फलें ॥ १३१ ॥

ज्या यज्ञाचीं फले नव्हतींच दृष्ट । तेचि यज्ञ इष्ट कर्मयोगी १३२ ॥

यज्ञभोक्ता हरि, तो असे अदृश्य । कैशीं फलें दृश्य देईल तो ॥ १३३ ॥

वैदिक यज्ञांचीं फलेहि अदृष्ट । ईशा तेच इष्ट म्हणे हरि ॥ १३४ ॥

एतदर्थं सांख्य आणि योगमार्ग । फलेंत्यागे साग ऐक्या येती ॥ १३५ ॥

साध्यदृष्ट्याहि ते येती ऐक्यभावा । ज्ञान लाभ ठेवा दोघां सम ॥ १३६ ॥

ईश प्रणिधान घडे भक्तियोगें । ईशकृपायोगें ज्ञानप्राप्ति ॥ १३७ ॥

मायिक कर्मांनीं साधेनाचि स्वार्थ । आयुष्याचा व्यर्थ क्षय होतो ॥ १३८ ॥

प्रपंची अखिल जीवाची प्रवृत्ति । अघ्यात्माची प्राप्ति नरदेही ॥ १३९ ॥

ऐसा नरदेह दवडिता वाया । काय देवराया जाव चावा ॥ १४० ॥

आपुला आपण शत्रु किंवा मित्र । वाणी ही पवित्र बदे कृष्ण ॥ १४१ ॥

मात्स्य-पक्षादिकां सामर्थ्य सहज । नरे त्याचे चोज कां करावे ॥ १४२ ॥

तयाचे सामर्थ्य मेळवाया श्रम । नीच योनीधर्म तोचि होय ॥ १४३ ॥

ऐशा भ्रमें होते उच्चयोनिहानि । पुढें नीच योनि येई स्वच्छे ॥ १४४ ॥

ईशप्राप्ति झाल्या त्याच्या शक्ति येती । त्याच्या भक्ताप्रति काय उणे ॥ १४५ ॥

देहार्ती भावना तत्सदृशजन्म । ऐसा असे कम जीवजन्म ॥ १४६ ॥

ह्या कारणे त्याज्य योगसिद्धि होत । ऐसेचि वदत योगशास्त्र ॥ १४७ ॥
 भौतिक पूर्णतेपुढे आत्मलाभ । वावा ऐसा भाव जगदीशी ॥ १४८ ॥
 ऐशा आद्यभावे नरदेहोत्पत्ति । करी जगत्पति कृपालुत्वे ॥ १४९ ॥
 परि तो उद्देश नुमजोनी जन । आपुले पतन साधिताती ॥ १५० ॥
 हेचि माया कार्य ओळखूनि जीवे । शरण त्या जावे जगदीशा ॥ १५१ ॥
 मायानाश नोहे ईशकृपेवीण । म्हणून शरण त्याला जावे ॥ १५२ ॥
 शुद्ध भक्ति आद्य करी जेव्हा जीव । आवरितो देव तेव्हा माया ॥ १५३ ॥
 मायेच्या नाशांती लांभे आत्मज्ञान । जीवेशैक्य पूर्ण तेणे होय ॥ १५४ ॥
 “ज्ञान” ह्या शब्दाचा अर्थहि कळेना । ऐशी आली दैना सार्वत्रिक ॥ १५५ ॥
 गीता वाचूनिया उपयोग काय । शब्दज्ञान होय जरी खोटें ॥ १५६ ॥
 उच्च शिक्षणांचो ऐशी तारांवळ । व्हावयांचा काळ माजलासे ॥ १५७ ॥
 गाढाज्ञान जनीं देखवेना डोळां । येतो कळवळा पोटाभाजी ॥ १५८ ॥
 जने सावधान व्हावे ह्याचसाठीं । आम्हा ही आटाटी लावो साई ॥ १५९ ॥
 ही वाक्पुष्पमाला अर्पुनी साईसी । नीलकंठ त्यासी वंदीतसे ॥ १६० ॥

—इतिपूर्वार्धः—

अथ उत्तरार्धः

(—योगांग विचार-अनुष्टुप् छंद—)

जी सर्वोपनिषद्वाणी । ईश्वराचीच होय ती ।
 ह्याला प्रमाण गीतोक्ति । ब्राह्माक्षरं समुद्रवम् ॥ १ ॥
 ब्रह्म हे नांव मायेचें । ऐसे जें प्रतिपादन ।
 त्याची अपूर्वता कोणा । वर्णवेना यथार्थ ती ॥ २ ॥
 महद्ब्रह्मा म्हणे ब्रह्म । तत्पांडित्य अपूर्व ते ।
 ईश्वराची असे योनी । महद्ब्रह्मचि हे खरे ॥ ३ ॥
 ईश्वराची जी असे योनी । ईश्वराहूनि अत्य ती ।
 इतुके नुमजे ज्याला । मूर्ख-पंडित तोचि की ॥ ४ ॥

अवयवी असे पूर्ण । नावयव तसे कदा ।
 इतुके नुमजे ज्याला । महा मूर्ख कसा न तो ॥ ५ ॥
 शक्त आणिक तच्छक्ति । न होती एक ती कदा ।
 इतुके नुमजे ज्याला । बालवुद्धि खराचि तो ॥ ६ ॥
 माझा हस्त असे मीच । ऐसे जो प्रतिपादितो ।
 तो नर न म्हणावा की । वानरचि स्वये असे ॥ ७ ॥
 असो पूर्वानुसंधाना । चालवावे पुढे बरे ।
 हाचि इष्टार्थ आम्हांसी । वाटे आतां इतःपर ॥ ८ ॥
 ब्रह्मनिष्ठा नव्हे अन्य । ब्रह्मविद्येहुनी कदा ।
 भेद आहे तयामध्ये । “नाम तो न च वस्तुतः” ॥ ९ ॥
 द्विविधा ती असे एक । “सांख्य-योग” स्वरूपिणी ।
 निर्गुणी जाय ज्ञानाने । सगुणेशीच योगे ने ॥-१० ॥
 सगुणांनिर्गुणामाजी । भेदे कांहीं असेचिने ।
 भेदभास असे जो तो । ‘नाम तो न च वस्तुतः’ ॥ ११ ॥
 सर्वोपनिषदीं आहे । ब्रह्मविद्यां निरूपित ।
 तिचेचि सार श्रीकृष्णे । गीतेत कथिले असे ॥ १२ ॥
 दर्शने सांख्ययोगाचीं । त्यांचेहि मूळ वेदचि ।
 “सर्वोपनिषदोत्रो । दुग्धं गीतामृतं महत् ॥” १३ ॥
 ब्रह्मविद्येत जें आहे । योगशास्त्र तयांतलीं ।
 कृष्णार्जुनाचिया बोलीं । प्रमेये होत तीं कथूं ॥ १४ ॥
 शास्त्राघारे यथार्थत्वे । योगाचे सांगे वर्णन ॥
 कळू जेणे समाधान । पांयतीलचि संत ते ॥ १५ ॥
 योगांगे असती आठ । यम (यम) नियम आसत ।
 प्राणाचार्य अने चौथे । प्रत्याहारचि पांचवे ॥ १६ ॥

सहावे धारणा होय । ध्यान ते सातवे असे ।
 समाधि हे अष्टमाचे । नाम अष्टाङ्ग योग हा ॥ १७ ॥
 श्रीकृष्णाने स्वगीतेत । योग हा वर्णिला असे ॥
 कर्मयोग असे हाचि । कर्मावीण असाध्य जो ॥ १८ ॥
 समत्वीं बुद्धि धाराया । उत्तमोपाय हाचि कीं
 षष्ठाध्यायीं अज्ञा अर्थे । अर्जुना उपदेशिला ॥ १९ ॥
 साधने योग-निष्ठेचीं । शास्त्र सांगे यथाक्रमे ॥
 पूर्व पूर्वीलियापेक्षां । उत्तरोत्तर श्रेष्ठ जीं ॥ २० ॥
 यमाचे भेद ते पांच । त्याचीं नावे पदा अशीं ॥
 अहिंसा सत्य अस्तेय । ब्रह्मचर्यापरिग्रह ॥ २१ ॥
 काया वाचा मने त्यागी । जीवद्रोहासि वृत्ति जी ॥
 अहिंसा तीच सत्यत्वे । ज्ञान चिन्हांत जो वसे ॥ २२ ॥
 मनी वसत जे जैसे । तैसे सारेंचि ब्राह्मणतः ॥
 व्यक्त होणे त्या नाम । सत्य भाषण शोभते ॥ २३ ॥
 स्वसत्ता नच ज्या ठायीं । ऐसे जे त्याज्य सर्व ते ॥
 मानणे ह्यासि अस्तेय । नाम होय यथार्थचि ॥ २४ ॥
 काया वाचा मने नित्य । परस्त्रीते उमा रमा ॥
 मानणे ते ब्रह्मचर्य । न स्त्रीसंग अशास्त्र जो ॥ २५ ॥
 पतीचा देह भोगार्थ । तंदितर शिवासम ॥
 ह्यवर्य असे होय । नारीचे सर्व निश्चित ॥ २६ ॥
 देहद्वयाचिया अर्था । हीयु जें उपकारक ॥
 अस्वीकार तयात्वा जो । अपरिग्रह तोचि कीं ॥ २७ ॥
 ह्या पंचमाचिया पोटी । पूर्वील यम राहती ॥
 त्या सर्वांचे करी काम । अंकळी अपरिग्रह ॥ २८ ॥
 योगाचे यम हे अंग । पहिलेच तयामचे ॥
 संन्यासाची पुरी वृत्ती । सांख्यमार्गकथ ते असे ॥ २९ ॥

- पंचरूपे यमाचीं हीं । आता नियम कोणते ॥
 पतंजल्यादिकीं शास्त्रीं । कथिले ते वदूं पुढे ॥ ३० ॥
 नियमांचीं हि जीं नामें । शास्त्रे कथिति तीं अशीं ॥
 शौच संतोष हीं दोन । तप हें तिसरे असे ॥ ३१ ॥
 स्वाध्याय हे चतुर्थाचे । ईश्वरप्रणिधान हें ॥
 पंचमा नियमा नाम । ह्याचीं रूपें कथूं पुढे ॥ ३२ ॥
 बाह्याभ्यंतर देहाचे । चित्ताचे तें दुजे असे ॥
 शौच ऐसें द्विप्रकार । आगमीं वर्णिले असे ॥ ३३ ॥
 पंचगव्यादिकें होते । अतःशुद्ध शरीर ते ॥
 बाह्यशुद्धि शरीराची । होतसे मृज्जलादिकीं ॥ ३४ ॥
 कामादिक विकारांच्या । त्यागानें शौच लाभतें ॥
 चित्तशुद्धि तया नाम । धीमान् वदति तत्त्वतः ॥ ३५ ॥
 वासनानुद्भवासीच । संतोष म्हणती खरा ।
 स्मृत्युक्तीच असे ऐशी । “एकाग्रं परमं तपः” ॥ ३६ ॥
 अभ्यासा मोक्षशास्त्राच्या । महामंत्र जपासिवा ॥
 स्वाध्याय वदती वेद । चतुर्थ नियमासि ह्या ॥ ३७ ॥
 सारीं सुकर्में सर्वस्वीं । जगदीशा समर्पिणें ॥
 अहंममत्व राहित्ये । ईश्वरप्रणिधान ते ॥ ३८ ॥
 ईश्वरप्रणिधानाचा । अंती नियम ह्यास्तव ॥
 कीं तत्पूर्वील चारीही । समां वति तयामवे ॥ ३९ ॥
 ह्या पांची नियमांमध्ये । कर्म स्वाध्याय येतसे ॥
 पतित्यानित्य विवेकारी । सांख्यांनाहि अवश्य जें ॥ ४० ॥
 आधिभौतिक आरंभा । सांख्यां योगीं नसे स्थल ॥
 ब्रह्मनिष्ठा असे नाव । ह्यामुळे शोभते तिला ॥ ४१ ॥
 सांख्ययोगैक्य ह्या रीती । प्रस्थापित पुनः असे ॥
 “एकं साख्यं च योगं च । यः पश्यति स पश्यति” ॥ ४२ ॥

कर्मयोगी दशोपागे । आद्य ऐशी अवश्यक ॥
 निःसंशयेचि तीं सारी । सन्यासपर तत्त्वतः ॥ ४३ ॥
 ह्या पुढील षडंगे जी । तीं सारीं गुरुगम्यचि ॥
 गुरुवीण न तीं साध्य । आगमीं बोध हा असे ॥ ४४ ॥
 परि आद्य जयाने दो । साध्य केली अशा नरा ॥
 येतो गुरुचि शोधया । कीं त्या सच्छिष्य दुर्लभ ॥ ४५ ॥
 मुक्तांचे हे अतिश्रेष्ठ । असे काय जगामध्ये ॥
 आधिभौतिक दुष्कर्म । प्रासियेलें जया जगा ॥ ४६ ॥
 ऐशी अवनती झाल्या । बहुकालचि लोटला ॥
 त्याच्यायोगे गुरुप्राप्ति । होण्याचाही असंभव ॥ ४७ ॥
 आद्य दों साधनानाहि । नसे ठाव जगामधे ॥
 तेणे योगीश्वरानींहि । त्यागियेले असे जग ॥ ४८ ॥
 साग्र गीतार्थ बोधाचा । जमीं मार्गे दिसेचिना ॥
 नाहीं साख्य न तो योग । हीनता हीच सांप्रत ॥ ४९ ॥
 सत्किष्ठा विलया गेल्या । वाक्पाडित्यचि माजले ॥
 ब्रह्मनिष्ठा लया गेली । कलीचा महिमा असा ॥ ५० ॥
 असो गीतेमधे आहे । जे उल्लेखित आसत ।
 अनेकवे असे तेंहि । वर्णिले ब्रह्म आगमीं ॥ ५१ ॥
 प्राणायाम नसे सोपा । गुरुगम्यचि तो असे ॥
 गुरुवीण न तो साध्य । साधकाला कदापिही ॥ ५२ ॥
 प्राणायामे मनोनाश । वासनात्याग रूप जो ॥
 तो साधतो यथाकाले । ऐसें शास्त्रचि सांगते ॥ ५३ ॥
 विवेके वासनात्याग । प्राणायामे मनोजय ॥
 द्विविधा ब्रह्मनिष्ठेचे । येथेंहि ऐक्य होतसे ॥ ५४ ॥
 विषयेंद्रियसंयोगा । मनाने त्यागिल्याविना ॥
 एकनिष्ठा नसे प्राप्त । प्रत्याहारचि होय जी ॥ ५५ ॥

प्रत्याहारा तथा नाम । तिजें संयम हें असे ॥
 भृंगकीटकन्यायाने । सिद्धीदायक होय जो ॥ ५३ ॥
 मनाची समता साध्य । प्रत्याहारेंचि होतसे ॥
 अम्यास आणि वैराग्य । हांविना तोहि दुर्लभ ॥ ५७ ॥
 प्रत्याहाराचिया दाढर्या । नाम तें धारणा असे ॥
 धारणेचे अखंडत्व । तथासी ध्यान बोलती ॥ ५८ ॥
 श्येय ध्याता तसे ध्यान । त्रिपुटी ही निमालिया ॥
 श्येयरूपे मुमुक्षुची । स्थिति तीच समाधि की ॥ ५९ ॥
 श्येये होती जशी भिन्न । तस्तिद्विहि समान त्या ॥
 प्राप्ति अलभ्य वस्तूची । संयम होत साधका ॥ ६० ॥
 योगशास्त्री अशा सिद्धि । लौकिकी कथिल्या, तथा ॥
 सर्वांचा त्याग आरंभी, । ईश्वरी एकनिष्ठ जो ॥ ६१ ॥
 ऐसा सिद्धांत श्रीकृष्णे । कथिला तो असा असे ॥
 “व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकोह कुरुनंदव” ॥ ६२ ॥
 “मनःसंयम्य मच्चित्तो । युक्त आसीत मत्परः” ॥
 संयमें प्राप्ति ईशाची । होते कृष्ण स्वयें वदे ॥ ६३ ॥
 “समत्वायोग ही संज्ञा” । ह्या मधील समत्व जें ॥
 संयमावीण तें प्राप्त । होणे शक्य नसे कदा ॥ ६४ ॥
 संयमें भक्त ईशाचा । अथवा ईशरूप जो ॥
 ऐशियां योगनिष्ठांना । दुष्कर्महि न बाधती ॥ ६५ ॥
 ऐसा स्पष्टचि सिद्धांत । गीतेमार्जी वदे हरि ॥
 तोचि दावू पुढें आता । वाक्कां बोध व्हावया ॥ ६६ ॥
 “यस्य नाहंकृतो भावो । बुद्धिर्यस्य न लिप्यते ॥
 हत्वापि स इमौल्लोकान्न हंति न निवध्यते” ॥ ६७ ॥
 अशा भक्तांसि वा मुक्तां । कार्याकार्य नमे मुळी ॥
 अहंमत्त्वत्यागी जो । कर्मापासूनि मुक्त तो ॥ ६८ ॥

स्थितप्रज्ञा गुणातीता । सद्गुक्तां तेषु हे कले ॥
 पामरांच्या दुरुक्ती त्या । त्याज्य विष्टेसमानचि ॥ ६९ ॥
 असो प्राक्सोधनावीण । साध्य नोहेचि संयम ॥
 संन्यासपर ती सारी । सांख्ययोगैक्य ते असे ॥ ७० ॥
 यम नियम ह्या दोन्ही । आद्य अंगांविणें नसे ॥
 योग कोणासहि साध्य । ऐसे वदति आगम ॥ ७१ ॥
 आणि हीं आद्य योगागे । असाध्य अत्रिरागतः ॥
 जसे साख्या तसे योग्या । वैराग्यचि अवश्य ते ॥ ७२ ॥
 ज्ञाने वैराग्य ज्या लाभे । त्यांना सांख्य मार्ग तो ।
 योग्य होतो अशा भावे । ते संन्यासा प्रवर्तती ॥ ७३ ॥
 शमदमादि ज्या लाभे । सहजत्वेचि संपदा ॥
 ऐशाचि भाग्यवानाना । संन्यासा अधिकार तो ॥ ७४ ॥
 ज्ञाने वैराग्य ज्या नोहे, । त्यांना योगमार्गचि ।
 योग्य होय, अशा भावे । संन्यासासी अयोग्य ते ॥ ७५ ॥
 प्रारब्धेचि गती ऐशी । द्विविधा अनिवार्यतः ॥
 होते, ऐसे वदे गीता । “ यो यच्छुद्धः स एव सः ” ॥ ७६ ॥
 साख्याच्या साधनांनीं वा । योगांगांनीं न सिद्ध जो ॥
 तौवरी निजधर्माचीं । कर्म होती अवश्यक ॥ ७७ ॥
 योगानें होत संसिद्धी । ती होते ज्ञानदायक ॥
 अहंभावाचिया नाशे । ईश्वरत्वासि पाववी ॥ ७८ ॥
 संन्यास दे-परासिद्धि । जी साक्षाद् ब्रह्मरूपिणी ॥ ...
 ईश्वराचेचि जें आद्य । रूप तें होय ती स्वयं ॥ ७९ ॥
 द्विविधा ब्रह्मनिष्ठा जी । “ सांख्ययोगी ” स्वरूपिणी ॥
 ऐशापरी नसे भिन्न । साधनांच्याहि दृष्टिनें ॥ ८० ॥
 ब्रह्मात्मबोध तो ब्रह्मी । आणि ईशी असे सम ॥
 साध्यदृष्ट्याहि ती निष्ठा । होय ऐशी अभिन्नचि ॥ ८१ ॥

चित्तशुद्धयर्थं जी कर्मै । दोन्ही मार्गी समान तीं ॥
 त्यापुढे योगिया ध्यान । साख्या शुद्ध विवेकचि ॥ ८२ ॥
 साधकाच्याहि दृष्टीनें । सांख्य योगैक्य होतसे ॥
 अतःसंन्यास योग्याचा । सांख्यांचा तो स्वरूपतः ॥ ८३ ॥
 दोवेहि असती सिद्ध । साधने प्राप्त झालिया ॥
 तयांच्या तुलनेलागीं । जगीं जीव नसेचि कीं ॥ ८४ ॥
 संयमं वा विवेकाने । निजशक्त्यनुसार जे ॥
 सिद्ध होती तयामध्ये । तत्त्वता भिन्नता नसे ॥ ८५ ॥
 ऐशियाचि अभिप्राये । सांख्ययोगैक्य पूर्ण जे ॥
 ते कदा नुमजे वाळा । ऐसें कृष्ण स्वयं वडे ॥ ८६ ॥
 पांडवांनीं तसा कृष्णें । त्यागिर्येला प्रपंच हा ॥
 प्रारब्धाच्या क्षया अंती । भारती इतिहास हा ॥ ८७ ॥
 जनकानेहि संन्यास । केला ऐशी असे कथा ॥
 पहावी भारती तीहि । निःसंशयचि न्हावया ॥ ८८ ॥
 विनाप्रारब्ध जें कर्म । सर्वस्वी त्याज्य तें असे ॥
 सर्वारंभ परित्यागी । ज्ञानी सद्भक्त होत ते ॥ ८९ ॥
 स्तवराजाचिया अंती । भीष्मांचा भक्तियोग जे ॥
 रघुवंशीहि तो होता । क्षत्रियां मुक्तिदायक ॥ ९० ॥
 “ योग तूझा घडावा ” ही । समर्थांचीच उक्ति जी ॥
 भक्तीच श्रेष्ठ मानूनी । प्रार्थिते परमेश्वरा ॥ ९१ ॥
 विवेकें आणि वैराग्यें । गीतामाता पुजोनियां ॥
 ब्रह्मनिष्ठा जयां लाभे । संन्यासी तेचि ईश कीं ॥ ९२ ॥
 साईकृपाचि हे बोल । नीलकंठ मुखें वदे ॥
 होवोत ते असद्वाहां । उलूकां सविता जसा ॥ ९३ ॥

इति उत्तरार्धः समाप्तः । श्री साईनाथार्पणमस्तु ॥

॥ शुभंभवतु ॥

—तरणोपाय—

—ॐ नमस्ते ज्ञानमयश्रीधराय—

सरस्वतीसवे लक्ष्मी तीहि गेली । जंबुद्वीपा आली अवदशा ॥ १ ॥
 स्वर्णभूमि ऐसें नाम जया होते । हीनताच त्याते बहु आली ॥ २ ॥
 वासनाफळवें विद्या सांग्या गेल्या । कळाहि निमाण्या समूळचि ॥ ३ ॥
 दुःसगाच्या योगे स्वत्व हारपले । पारतंत्र्य आले सहज तें ॥ ४ ॥
 भौतिक नाशाचा नाही आम्हा खेद । मरकेचि विशद भौतिक हे ॥ ५ ॥
 आत्मज्ञाननाशें वाटे हळहळ । मनीं तळमळ होते फार ॥ ६ ॥
 वेद देव धर्म यज्ञादिक्रु कर्म । हीच होती वमें उन्नतीची ॥ ७ ॥
 ज्यांच्या वळावर जिंकिली मेदिनी । प्राचीन आर्यानीं तीं हीं वमें ॥ ८ ॥
 वेदाचा लक्ष्यार्थ कोणासी कळेना । वाच्यार्थेचि नाना बरळती ॥ ९ ॥
 ऐशिया अज्ञाने अनार्यत्व आले । आर्यत्व ते गेले देशोघडीं ॥ १० ॥
 ज्ञानाज्ञानांतील भेद तो कळेना । ज्ञान आकळेना अज्ञानां ॥ ११ ॥
 उच्छिष्ट भक्षण आलेमे कपाळा । लेणे अवकळा वाढतसे ॥ १२ ॥
 सूक्ष्मत्वे वेदार्थ पाहण्याची बुद्धि । झाल्या चित्तशुद्धि होईल ती ॥ १३ ॥
 वेदी वेद्य हरि त्याचे गुणज्ञान । झालिया अज्ञान हारपेल ॥ १४ ॥
 अज्ञानाच्या सर्वे जातसे आपदा । सात्विक संपदा लाभे पुढें ॥ १५ ॥
 श्रद्धा ठेवूनिया शोधिल्या वेदार्थ । अखिलचि स्वार्थ साधेल तो ॥ १६ ॥
 अज्ञाने असिद्ध ठरविती ज्ञान । नाही त्या समान मौल्य अन्य ॥ १७ ॥
 पराव्यांचा कावा नोळखूनि मूढ । वेदज्ञान गूढ तें त्यजिती ॥ १८ ॥
 मिथ्याभावे पाहे त्यास दिसे मिथ्या । वेदांतील सत्या तो दुरावे ॥ १९ ॥
 श्रद्धा व्हावी आची पुढें ज्ञान लाभे । अश्रद्धेच्या क्षोभे ज्ञानहानि ॥ २० ॥
 अतींद्रिय हरि बुद्धिप्राप्त आहे । तद्योगे त्या पाहे जो त्या मिले ॥ २१ ॥
 परमप्रेमातें म्हणतात भक्ति । आत्यंतिकासक्ति हरिठायीं ॥ २२ ॥
 ऐशिया प्रेमाने वश ज्याला देव । त्या देती खेव योगसिद्धि ॥ २३ ॥
 योगसिद्धिद्वारे होतो दीनोद्धार । संपदा अपार देताति त्या ॥ २४ ॥

कर्मा अधिष्ठान लागतें हरीचें । ऐसे समर्थांचे वाक्य आहे ॥ २५ ॥

साग यज्ञरूप असे एक हरि । नेणती हे वैरी श्रीहरीचे ॥ २६ ॥

यज्ञरूपी हरि तदर्थ साधक । इतर बाधक होती कर्मे ॥ २७ ॥

ऐसे सागे गीता तिचा मथितार्थ । बदले समर्थ स्ववाणीने ॥ २८ ॥

योगैश्वर्य लाभा आद्य व्हावी भक्ति । भक्तीने विरक्ति ये सहज ॥ २९ ॥

एते सत्पुरुषाः परार्थघटकाः स्वार्थान्परित्यज्यये ॥

सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृता स्वार्थाविरोधेन ये ॥

ते मे मानुष राक्षसाः परहितं स्वार्थाय निघ्नन्तिये ॥

ये निघ्नन्ति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे ॥ भर्तृहरि ॥

शुद्ध परार्थाचा अधिकारी नोहे । स्वकुटुंबी आहे ज्या आसक्ति ॥ ३० ॥

ऐशिया लोकानीं परार्थाच्या बाता । मारितां तत्त्वतां तोचि दंभ ॥ ३१ ॥

स्वार्थ साधनांत परार्थहि होये । त्यामाजीं न जाये पापबाधा ॥ ३२ ॥

परि ऐशा कर्मे नोहे पुण्यलाभ । पातकाचा क्षोभ नावरी तें ॥ ३३ ॥

स्वार्थ साधनांतीं परार्थाची हानि । करी पापखाणी, तो राक्षस ॥ ३४ ॥

“यज्ञ” ह्या शब्दाचा अश्रुतपूर्वार्थ । दावूनि अनर्थ जे करिती ॥ ३५ ॥

आणि ऐशा कर्मा “ज्ञानयज्ञ” नाम । ठेवूनियां भ्रम वाढविती ॥ ३६ ॥

श्रेष्ठीं ऐशा यज्ञे द्रव्यैषणातृप्ति । अमित साधिती जे याज्ञिक ॥ ३७ ॥

त्यांच्या नामोच्चारे विटाळेल जिह्वा । न ते कर्म आम्हां इष्ट आहे ॥ ३८ ॥

ऐशिया राक्षसीं भारिलेंसे जग । म्हणूनि उवग त्याचा वाटे ॥ ३९ ॥

परि प्रेरी साईं ज्या ज्या कर्मांमाजीं । त्यांत आम्हां राजी होणे आहे ॥ ४० ॥

सच्छी आणि ज्ञान ह्याचाचि विचार । करूं शास्त्राधार देखूनियां ॥ ४१ ॥

नव्हे तो श्रीमंत स्वयें जो न घाला । समाधान ज्याला नाही पूर्ण ॥ ४२ ॥

कोणी वांछी पुत्र कोणा द्रव्यैषणा । कोणा लोकैषणा सदोदित ॥ ४३ ॥

दारेच्छा लागली कित्येकांच्या मागे । स्वहितां न जागे कोणा एक ॥ ४४ ॥

शरीरसामर्थ्य वांछीतसे कोणी । नाही समाधानी कोणो जगो ॥ ४५ ॥

सत्ता इच्छी कोणी सारेच भिकारी । दिसे नानापरी एक दैन्य ॥ ४६ ॥

एकमेकावरी चढाओढ चाले । एदिदाने आले काय हाता ॥ ४७ ॥

सुखस्य दुःखस्य न कोपि दाता । परो ददातीति कुबुद्धिरेषा ॥

अहं करोमीति वृथाभिमानः । स्वकर्मसूत्रग्रथितोहि लोकः ॥

सुखदुःखदाता असे प्रभु एक । कोणासीच देख न ही दृष्टि ॥ ४८ ॥

प्रारब्धयोगाने सुखदुःख मिळे । एक देव खेळे सर्व देहीं ॥ ४९ ॥

॥ प्रारब्ध कर्मणां भोगादेव क्षयः ॥

प्रारब्धाचा क्षय भोगाविना काहीं । कदा होत नाही हा सिद्धात ॥ ५० ॥

दुःखनिवृत्त्यर्थे सारेचि झटती । तरी तीं आयती येतीच कीं ॥ ५१ ॥

तैशीच सुखेही सारीच आयती । येते तेथे गति न प्रयत्ना ॥ ५२ ॥

अवश्यन्भावि भावनां प्रतीकारो भवेद्यदि ।

तदा दुःखैर्न लिप्येरन् नल्ल रामं युधिष्ठिराः ॥

प्रारब्धासी नाही काहीच उपाय । क्रियमाण सोय लावी पुढे ॥ ५३ ॥

प्राप्त देह राहें बद्ध प्रारब्धाने । न क्रियमाणाने ते बदले ॥ ५४ ॥

अचितीं बदले अथवा तनाश । करी सावकाश क्रियमाण ॥ ५५ ॥

तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व ॥ इति श्रुतिः ॥

एकाग्र्यं परमं तपः ॥ इति स्मृतिः ॥

श्रीमान् तोचि एक जो सत्कर्म करी । सहोनी अंतरी समाधानी ॥ ५६ ॥

सत् असे ब्रह्म तःप्राप्त्यर्थे कर्म । तेवडी सत्कर्म नान्य काहीं ॥ ५७ ॥

ब्रह्म आत्मा ईश एकात्मक होती । निष्ठाद्वये प्राप्ति होय त्याची ॥ ५८ ॥

सत्कर्म स्वधर्म हात भेद काहीं । ज्ञानता तो नाही किचिदपि ॥ ५९ ॥

स्व शब्दाचा अर्थ कळेनाचि कोणा । व्यापक तो जाणा आत्मरूपे ॥ ६० ॥

स्व म्हणजे आत्मा सत् म्हणजे ब्रह्म । नाही द्वैतभ्रम दोन्ही ठायीं ॥ ६१ ॥

भ्रमान् मुख्यात्मा भासतो त्रिविध । गौण मिथ्या भेद भ्रमे होती ॥ ६२ ॥

भिन्नात्मा तो गौण देहात्मा तो मिथ्या । कोणी नेणे तथ्या या प्रकारे ॥ ६३ ॥

मुख्यात्मा निर्धर्म देहात्माहि तैसा । बडमावे कसा न होईल ? ॥ ६४ ॥

एव धर्मकर्म गौणात्म्याते येती । जेथे करी वस्ती द्वैतभाव ॥ ६५ ॥

वर्गणीदारांकरितां

१. श्रीसाईलीलेचा वर्षारंभ चैत्र महिन्याचे अंकापासून आहे. नवीन वर्गणीदारास वर्षारंभापासून अंक घ्यावे लागतील.

२. श्रीसाईलीला प्रसिद्ध झाल्याबरोबर वर्गणीदागांकडे रवाना होणे. अपरिहार्य अडचणीमुळे विलंब न झाल्यास चालू वर्षात प्रत्येक महिन्यास एक जोड अंक निघेल.

३. पत्ता बदलणे झाल्यास लगेच आम्हांस कळवावे. बदललेला पत्ता कळविल्यामुळे कित्येक वेळां अंक गहाळ होतात.

४. अंकासंबंधी पत्रव्यवहार आमचेकडे करावा.

५. लेखासंबंधी पत्रव्यवहार संपादकांकडे करावा.

व्यवस्थापक—श्रीसाईलीला

लेखकांकरितां.

१. श्रीसाईलीलेत प्रसिद्धीसाठी पाठविलेला लेख अथवा कविता कागदाच्या एका बाजूस मार्जिन सोडून, सुवाच्य बालबोध लिपीत असावा. पेन्सिलने किंवा कागदाचे वर ही बाजूस लिहिलेला मजकूर छापण्यास फार त्रास पडतो.

२. लिखाणासोबत पूर्ण नांव व पत्ता दिला पाहिजे. नांव प्रसिद्ध न करितां. लेखनांवाखाली प्रसिद्धि वाक्याची असल्यास त्याप्रमाणे कळवावे.

३. लेख अथवा कविता हातीं आल्यानंतर १ महिन्यांत पसंति अगर नापसंति कळविली जाईल. पसंति कळविल्यानंतर, आम्हांला कळविल्याशिवाय लेखकानीं तो मजकूर दुसरीकडे छापविण्यास देऊ नये.

४. लेखांत योग्य तो फेरफार करण्याचा अधिकार आमचेकडे राहिल. येंदळ तसा शब्दशः प्रसिद्ध करण्याची हमी आम्हांला घेत नाही.

५. लेखासोबत पुरेसे पोस्टेज आल्यास, नापसंत लेख परत करू.

संपादक—श्रीसाईलीला

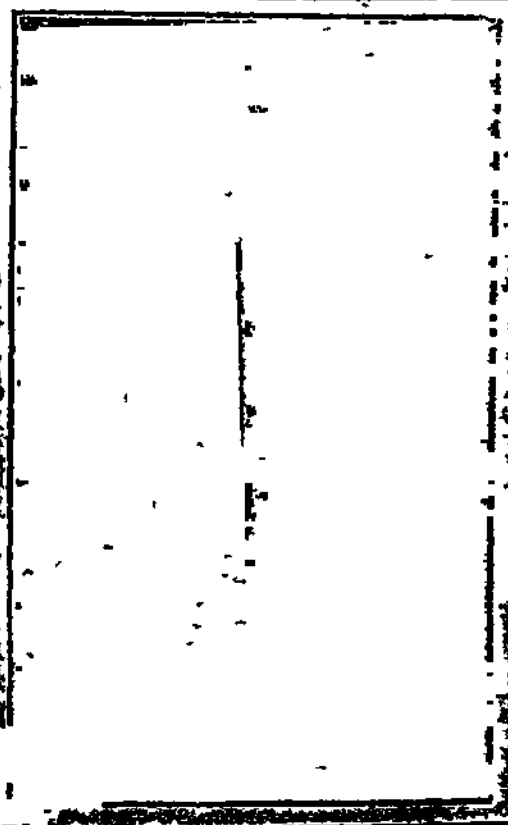
श्री सायनाय प्रमद.

श्री सायलीया

मासिक पुस्तक.

वर्ष ५ वें] [अंक ९-१०

निखिलोदलगत जलमत्तिलम प्रकृतजीवनमतिशय चपलम् ।

धनमपि सज्जनसंगसिरेका प्रमदिसि सुवाणिव तरणे नोका ॥
श्री शंकराचार्य.

संपादकः—लक्ष्मण गणेश महाजनो.

प्रकाशकः—रासचंद्र अनासक नर्मद.

श्री सायलीया नर्मदी ५ अंतरे रोड वार्डे. बी. बी. रूमे.

अनुक्रमणिका

शुद्ध साईभावदीप—श्री. नी. रा. सहस्रबुद्धे	७५३-७६४
” भावार्थ रामायणांतील वेंचे	७६५-७७०
” (गुरु-प्रसादोद्धार—(श्री. रामश्या)	६१-७२
महाराजांचे अनुभव	६२५-६२६
” ” (प्रकाशकांकडून)	६२७-६३१
परमार्थप्रपा—(श्रीहेमाड) (प्रकाशकांमार्फत)	१-११
श्रीसाईसचचरित—(हेमाडपंत)	८२१-८३६

श्री साई भक्तांस विज्ञप्ति

कोणाला श्रीसाईमहाराजांबद्दलचे त्यांचे स्वतःचे अनुभव श्रीसाई-लीलेत प्रसिद्ध व्हावे म्हणून पाठविण्याचे असतील त्यांनी ते आमचेकडे पाठविल्यास ते प्रसिद्ध होण्याबद्दल आदरपूर्वक योग्य तो विचार होईल.

रा. आ. तखडकर

—प्रकाशक

वार्षिक वर्गणी.

वार्षिक वर्गणी टपाल खर्चासह मनिऑर्डरीने अगाऊ रु. ३॥, व्ही. पी. ने रु. ३॥, फुटकळ अंक ॥. मागील अंकास शिल्लक असल्यास ॥.

चुकीची दुरुस्ती.

श्री साईलीला जोड अंक ६-७-८ व चाल अंक ९-१० यांतील साईभावप्रदीप या विषयाची पृष्ठे अनुक्रमे ६१९ ते ७२२ व ७५३ ते ७६४ छापली गेली आहेत. तरी ती ६७८ ते ७०१ व ७०२-७१३ अशी समजावी.